

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotbay Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allanzarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrarov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoirazimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablalulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktram Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari.....	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

SUG'URTA KOMPANIYALARI VA TIJORAT BANKLARI INTEGRATSIYALASHUV JARAYONINI ZARURLIGI VA AHAMIYATI

Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova

Toshkent moliya instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonining iqtisodiy mohiyati, ularning tasnifi, sug'urta kompaniyalari va tijorat banklarining o'zaro hamkorligi tahlil keltirilgan. Shuningdek, sug'urta kompaniyalari va tijorat banklar o'rtasida hamkorlikning afzalliklari hamda bank sug'urtasining tasniflanish mezonlari halqaro qonunchilik normalariga oid masalalar tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: sug'urta kompaniyalari, tijorat banklari, integratsiyalashuv jarayoni, bank sug'urtasi, sug'urta mukofotlari, sug'urta to'lovlari, sug'urta pullari, sug'urta javobgarligi, sug'urta hodisalari, sug'urta shartnomalari, sug'urtalovchining investitsiya faoliyati.

Abstract: The article presents the economic essence of the process of integration of insurance companies and commercial banks, their classification, and analysis of mutual cooperation between insurance companies and commercial banks. The advantages of cooperation between insurance companies and commercial banks, as well as the classification criteria for bancassurance and international legal norms were also studied.

Key words: insurance companies, commercial banks, integration process, bancassurance, insurance premiums, insurance payments, insurance money, insurance liability, insurance events, insurance contracts, investment activities of.

Аннотация: В статье представлена экономическая сущность процесса интеграции страховых компаний и коммерческих банков, их классификация, анализ взаимного сотрудничества страховых компаний и коммерческих банков. Также были изучены преимущества сотрудничества страховых компаний и коммерческих банков, а также критерии классификации банковского страхования и международно-правовые нормы.

Ключевые слова: страховые компании, коммерческие банки, процесс интеграции, банковское страхование, страховые премии, страховые выплаты, страховые деньги, страховая ответственность, страховые события, договоры страхования, инвестиционная деятельность страховщика.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida siyosiy va iqtisodiy vaziyat beqarorligi tufayli, banklar va sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi hamkorlikni amalga oshirish orqali iqtisodiy xavfsizlikni oldini olish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Banklar va sug'urta kompaniyalari integratsiyasi jarayoni bu faqatgina ichki investitsiya va resurslarni jamg'arishgina emas balki, ayni bir vaqtda butun bir moliya tizimining barqarorligini ham ta'minlaydi. Bu insonlar turmush darajasini oshiradi, ijtimoiy himoyani va albatta mamlakat iqtisodiyoti barqarorligini ham ta'minlaydi.

Hozirda dunyo moliya bozorida jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan va respublikamizda qator kamchilik va muammolarda amalda bo'layotgan bank sug'urtasi haqida so'z yuritayotgan bo'lsak, bank sug'urtasi modeli bu banklar va sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi hamkorlik yoki yagona integratsiyalashgan tashkilot sifatida faoliyat yuritadi. Buning natijasida, sug'urta kompaniyasi bank mijozlari kanali orqali o'z sug'urta maxsulotlarini sotadi. Shuningdek, bank va sug'urta kompaniyasi o'zaro kelishuvida sug'urta kompaniyasi o'z maxsulotlarini bank mijozlari bazasi orqali sota olishi uchun hamkorlikni yo'lga qo'yadi. Bank sug'urtasi modeli sug'urta kompaniyasiga o'z maxsulotini to'g'ridan to'g'ri kichik guruhlar orqali bank va bank xodimlari orqali sotish imkonini beradi.

Respublikamizda tijorat banklari va sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar rivojlanib bormoqda. Bank risklarini sug'urtalash kabi soha va yo'nalishlar jadal sur'atda rivojlanib bormoqda lekin shunga qaramasdan, tijorat banklari bilan o'zaro aloqalar innovatsion iqtisodiyotga o'tish va axborot texnologiyalari asrida o'zaro faoliyat yuritish ma'lum bir shartlarni talab etmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Tahlil qilinayotgan mavzu sug'urta kompaniyalar va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayoni bo'yicha iqtisodchi olimlar tomonidan berilgan ta'riflar va nazariy qarashlarni qiyosiy tahlil qilamiz.

Sug'urta sohasi ham boshqa moliyaviy institutlar singari bir necha xil turlarga bo'linadi. Bulardan biri bank sug'urtasidir. Bank sug'urtasi, sug'urta sohasining eng faol va tez sur'atlarda rivojlanayotgan hamda dunyo sug'urta bozorining yetakchi turlaridan biri hisoblanadi. Bu sug'urta xizmati janubiy Yevropa mamlakatlarida rivojlangan. Bank sug'urtasining ulushlari hayot sug'urtasi tarkibida, Portugaliyada 74,1%, Ispaniyada 71,4%, Italiyada 71,9% ni, umumiy sug'urta tarkibida esa Portugaliyada 15,3%, Fransiya 12%, Ispaniya 10,2% ni tashkil etgan ^[23].

Shuningdek xorijiy olimlar tomonidan bank sug'urtasiga (Bancassurance) berilgan ta'riflarni o'rganar ekanmiz u qo'yidagicha: I. A. Gabidulina, V. N. Lushnichenko fikricha: "... bank sug'urtasi-sug'urta kompaniyalari tomonidan banklarni sotib olish va bank tomonidan sug'urta kompaniyasini sotib olishni taqsimlovchi bank va sug'urta tashkiloti o'rtasida yagona axborot tizimini yaratish deb ta'kidlaydi". A. Messyas-Handschke fikricha: "bank sug'urtasi-distribyutorlik-taqsimlash, tarqatish shartnomasi, birlashish va qo'shib olish shartnomasi, strategik hamkorlik va aksiyalar sotib olishdir" deb o'zining fikr mulohazalarini bildirgan bo'lsa, O. Kovallevskiy fikricha: "bank sug'urtasi-strategik ittifoq, umumiy korxona strategiyasi, o'z institutini yaratish strategisi va konsolidatsiyalangan modeldir" deb o'zining munozarali fikrlarini bildirgan.

Muhtaram Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoev tashabbusi bilan qabul qilingan, "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" da ham fikrlar keltirib o'tilgan bo'lib, "Makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolish uchun sug'urta, lizing va boshqa moliyaviy xizmatlarning hajmini ularning yangi turlarini joriy qilish va sifatini oshirish hisobiga kengaytirish, shuningdek kapitalni jalb qilish hamda korxona, moliyaviy institutlar va aholining erkin resurslarini joylashtirishdagi muqobil manba sifatida fond bozorini rivojlantirish, xalqaro iqtisodiy hamkorlikni yanada rivojlantirish, jumladan, yetakchi xalqaro va xorijiy moliyaviy institutlar bilan aloqalarni kengaytirish, puxta o'ylangan tashqi qarzar siyosatini amalga oshirishni davom ettirish, jalb qilingan xorijiy investitsiya va kreditlardan samarali foydalanish" ^[6] ustuvor yo'nalishi ta'kidlab o'tilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklari va sug'urta kompaniyalari interatsiyasining birinchi bosqichi G'arbiy Yevropada 1967-1985-yillarda sodir bo'lgan. 1985-yilda Buyuk Britaniya va Fransiya sug'urta kompaniyalari tomonidan banklar bilan birinchi strategik ittifoq tuzildi. Standard Life Buyuk Britaniya sug'urta kompaniyasi Bank of Scotland bankiga investitsiya kiritdi, Fransiyaning GAN sug'urta kompaniyasi esa Credit Industriel et Commercial bankini sotib oldi. Shu bilan birga Fransiya 1980-yilda, Banque Nationale de Paris Paribas banki, Natio Vie sug'urta kompaniyasini tashkil etdi. Banklar va sug'urta kompaniyalari integratsiyasining ushbu shakli amaliyotda o'zini oqlagan desak yangilishmagan bo'lamiz. Hozirda Fransiya samarali faoliyat olib borayotgan va yaqqol ustunlikka ega bo'lgan Paribas guruhini bunga misol qila olamiz. Ushbu bosqichda G'arbiy Yevropa mamlakatlarida 1986-1995-yillar mobaynida bank sug'urtasi jadal rivojlandi. 1996-2007-yillarda G'arbiy Yevropa mamlakatlarida bank sug'urtasining jadal rivojlanish bosqichi davom etdi.

Shuningdek bank faoliyatiga xos bo'lgan xavflarning xilma-xilligi ularning tasniflashni talab etadi. Bank faoliyatining asosiy risklarini tasniflash imkonini berdi. Bank faoliyatini asosiy risklarining tasnifi quyida keltirilgan jadval ma'lumotlaridan ko'rishimiz mumkin (1-jadval).

1-jadval: Bank faoliyati asosiy risklarining tasnifi*

№	Tasnifi	Risk turi
1	Vaqt bo'yicha	Retrospektiv
		Joriy
		Istiqbolli
2	Bank faoliyatiga nisbatan	Tashqi risk
		Ichki risk
3	Sodir bo'lish omillari bo'yicha	Iqtisodiy
		Siyosiy
		Tabiiy
		Antropogen
4	Rivojlanish dinamikasi bo'yicha	Dinamik
		Statistik
5	Ko'lam bo'yicha	Xalqaro
		Mamlakatlararo
		Hududiy
		Tarmoqlararo
		Korxona riski
6	Bozorga nisbatan	Muntazam
		Muntazam bo'lmagan
7	Moliyaviy risklar	Likvidlilik
		Kredit riski
		Inflyatsiya bilan bog'liq
		Foiz
		Kapital riski
		Valyayuta riski
		Hisob kitoblarni tartibga solish riski

*Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Tashqi faktorlar quyidagilardir.

- kredit resurslariga bo'lgan narxning tebranishi;
- iqtisodiy o'sish va kreditlarga talabning o'sishi;
- inflyatsiya va bank foiz stavkasining o'zgarishi;
- qayta moliyalashtirish stavkasining o'zgarishi;
- texnologiyalar rivojlanishi;
- siyosiy holat;
- iqtisodiy siyosat, soliq siyosati;
- ekologik qonunchilik;

Bankning ichki faktorlariga esa bank faoliyati bilan bevosita bog'liq bo'lgan faktorlarni kiritishimiz mumkin. Ular quyidagilar.

- operatsion va ekspluatatsion xarajatlar;
- kredit resurslaridan foydalanish darajasi.

Asosiy faktorlar bo'yicha bank risklarini iqtisodiy va siyosiy risklarga bo'lishimiz mumkin.

Siyosiy risklar – bu siyosiy holat tufayli sodir bo'lgan va bank faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi (soliq rejimining o'zgarishi, chegaralar yopilishi, boshqa mamlakatlarga tovarlar olib chiqilishini ta'qiqlash, mamlakat hududida harbiy holatning mavjudligi) faktorlarni kiritishimiz mumkin ^[7].

Iqtisodiy risklar (tijorat) mamlakat iqtisodiyotida yoki bank iqtisodiyotida noxush o'zgarishlarning sodir bo'lishidir. Iqtisodiy risklarning eng keng tarqalgan turi bu muvozanatlashmagan likvidlilikdir (to'lov majburiyatlarini o'z vaqtida bajarilmasligi). Bu ikki asosiy risk turlarini amaliyotda bir-biridan ajratib olish mushkuldir. O'z navbatida siyosiy va iqtisodiy risklar tashqi risklar va ichki risklar bo'lishi mumkin ^[8].

Yuqorida ta'kidlaganimizdek bank sug'urtasining tarixi uzoqqa tarixga borib taqalmaydi aksincha ushbu sug'urta turi XX asrning 20-yillaridan amaliyotda bo'lgan va turli mamlakatlarda yillar mobaynida banklar bilan

birgalikda rivojlanib kelgan. Bank sug'urtasi bo'yicha fikrlar va ilmiy qarashlar yetarlicha emasdir. Lekin shu bilan bir qatorda xorijiy olimlar ushbu sug'urta turini o'rganganlar va amaliyotga tabiiq etganlar. Sug'urta tashkilotlari va banklar o'zaro hamkorliklari bundan 150 yil ilgari paydo bo'lgan desak adashmaymiz. F. V. Rayffayzen kredit uyushmalari asoschisi, sug'urta va moliya-kredit faoliyatlarini o'zaro birlashishining ustunlik jihatlari nazariy asoslagan va amaliy isbotlagan. Mahalliy va xorijiy olimlarning tizimlashgan yondashuvlari bancassurance ni yagona bir model yoki shaklda emasligini tasdiqlaydilar.

Bank sug'urtasi demografik, iqtisodiy va huquqiy iqlim va an'analarga bog'liq ravishda har xil yo'llar bilan tartibga solinadi. Bank sug'urtasini tashkil etishda barcha mamlakatlar uchun umumiy tajriba yo'q. Shu bilan birga, sug'urta polislarini banklar orqali tarqatish, sug'urta kompaniyalari savdosi umumiy hajmida, ayniqsa hayot sug'urtasi sohasida juda katta rol o'ynashini ta'kidlash lozim. Yevropada ushbu ko'rsatkich 70% ni tashkil etadi.

Sug'urta kompaniyalari banklarning bank sug'urtasidagi ishtirokining motivi, tizimlashgan holda quyidagi 1-rasmda berilgan.

1-rasm: Bank sug'urtasida sug'urtalovchilarni ishtirok etish motivlari*

*Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Banklar va sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning sabablarini bilib olganimizdan so'ng, bank sug'urtasi nazariy asoslarini ko'rib chiqishimiz mumkin.

Bank sug'urtasi nazariyasi bank va uning xodimlariga shuningdek, korporativ va chakana bank mijozlariga sug'urta mahsulotlarini sotish nazariyasini o'z ichiga oladi. Bu holatda, bank sug'urtasi nazariyasi bank savdosi nazariyasining shaxsiy hodisasidir va bank hodimlarining sug'urta kompaniyasiga murojat qilmasdan, mustaqil ravishda sug'urta xizmatlarini sotishni o'z ichiga oladi.

Bank sug'urtasi nazariyasi bank va sug'urta kompaniyasining o'zaro savdo qilish uchun harakatlar nazariyasidir. Shunday qilib, banklarning sotish nazariyasini amalga oshirishning dastlabki qadami banklar haqida ma'lumotlar bazasini yaratish va banklar bilan o'zaro muloqot natijasida muayyan mezonlarga ko'ra tanlangan.

XULOSA

Hozirgi globallashuv sharoitida banklar va sug'urta kompaniyalari integratsiyasi bu juda muhim hisoblanadi. Xususiyatiga ko'ra integratsiyalashuv jarayoniga iqtisodiyotning moliya sektoridagi birlashish va qo'shilishlarini (Xususan sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari) vertikal qo'shilish va birlashish deyish mumkin. Vertikal integratsiya, mijozlarga mahsulot va xizmatlar miqdorining ortishi va sifatining yaxshilanishi tufayli, o'z harajatlarini tejash imkonini beradi. Bank va sug'urta biznesining birlashishiga bir qator sabablar mavjud. Birinchidan, birgalikda yangi qo'shma moliyaviy mahsulotlar ishlab chiqish, bank depozitlari rentabelligi, sug'urtalashning afzalliklari ularni raqobatbardosh va talabgor qiladi.

Ikkinchidan qo'shimcha daromad keltiruvchi mijozlar bazasini kengaytiradi.

Uchinchidan bank faoliyatida risklar juda ham ko'p bo'ladi va ular ushbu xavf-xatarlarni o'z mablag'lari hisobidan qoplay olmaydilar va odatda bunday holatlarda sug'urta kompaniyalari tomonidan kompleks sug'urtalash orqali ushbu zararlar qoplanadi (Bankers Blanket Bond - VVV).

Sug'urtalovchi, bankni o'z ish jarayonida kelib chiqadigan turli xavf-xatarlardan himoya qilishga va xavfsizligini ta'minlashga qodir tashkilotdir (kredit va turli amaliy operatsiyalar risklarini sug'urtalash), hamda mijozlar bilan ishlash jarayonida ham (kreditorlarning garovga olingan mol mulklari, hayotlari va sog'ligi sug'urtasi dasturlari va boshqalar misolida) qatnashadi" [8].

Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklarining o'zaro hamkorligi, birinchidan banklarda qo'shimcha mablag'lar paydo bo'lishiga va bank daromadining oshishiga yordam beradi.

Ikkinchidan bank va sug'urta sohasini mukammal biluvchi, kadrlar tayorlashni joriy qiladi va ikki tomon o'rtasida o'qitiladi. Natijada yangi ish o'rinlar yaratiladi. Mamlakatimiz tijorat banklari va sug'urta kompaniyalari o'zaro birlashishlari, integratsiyasi, hamkorliklari va o'zaro faoliyat yuritishlarida nafaqat o'zlari uchun, balki fuqarolarimizga ham bir qator qulayliklar va afzalliklarni yaratadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 23-noyabrdagi O'RQ-730-son "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasining 2008-yil 21-apreldagi O'RQ-155-son "Transport vositalari egalari fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining 2009-yil 16-apreldagi O'RQ-210-son "Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida" gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining 2015-yil 26-may. O'RQ-386-son "Tashuvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida" gi Qonuni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi PQ-4412-son "O'zbekiston respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risi"dagi qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi Farmoni.
7. Морозов Д. С. Проектное финансирование: Управление рисками и страхование – издательство "Анкил", 1999 г.
8. Романова Анна Александровна "Формирование механизма взаимодействия страховых компаний с банковскими учреждениями" Москва 2005 г.
9. Мэлоун Патрик. Что менеджер проекта должен знать об анализе проекта. Серия 18 Б в сборнике Управление проектом/ анализ проекта - курс для преподавателей Средней Азии / Алматы, 6-22 мая 2006 г.
10. Kerzner H. Project Management: A. Systems Approach to Planning. Scheduling and Controlling. 4th ed., New York, Van Nostrand Renhold, 2002.
11. Russel D. Archibald. Managing of High - Technology Programs and Projects. 2nd ed., John Wileys Sons Inc., USA, 2007.
12. Social protection in Europe – Commission of the European Communitieis. Brussels. 1994.
13. Rupp Insurance & Risk Management Glossary. 2002, NILS Publishing.
14. International Association of Insurance Supervisors "Core principles", 2000, California.
15. Козлова Е., Финогонова Ю., Хоминич И. Основы страхового дела. Учебник и практикум // 978-5-9916-5977. – М.: Юрайт, 2016.- 499 стр.
16. Шахов В. В., Ахвледиани Ю. Т. Страхование. Учебник // ISBN 9785238014647.-М.:ЮНИТИ, 2009-243 стр.
17. Карелина С. А., Фролов И. В. Банкротство страховых организаций. Монография. // ISBN 9785720514648.-М.:Юстицинформ, 2018.-128 стр.
18. Лазарова Л. Б., Каирова Ф. А. Ипотечное жилищное кредитование и страхование. Учебное пособие // ISBN 9785907100176.-М.:Прометей, 2019.-186 стр.
19. Роик В. Экономика, финансы и право социального страхования. Институты и страховые механизмы // ISBN 9785961419610.-М.: Альпина Паблишер, 2013.-257 стр.
20. Черных М., Каячев Г., Каячева Л. Страхование: Финансовые аспекты. Учебное пособие//ISBN 9785406072752.- М.: КноРус, 2019.-284 стр.
21. Галаганов В. П. Основы страхования и страхового дела. Учебное пособие // ISBN 978-5-406-06052-0.-М.:КноРус, 2018.-216 стр.
22. Кузнецова О. В. Добровольное страхование. Практическое пособие // ISBN 978-5-9916-0021-7.-М.:Юрайт, 2008.-182 стр.
23. Бабурина Н. А., Мазаева М. В. Страхование. Страховой рынок России. Учебное пособие // ISBN 9785534035605.-М.:Юрайт,2017.-128 стр.
24. Годин А. М., Демидов С. Р., Фрумина С. В. Страхование. Практикум // ISBN 9785394019920.-М.:Дашков и К, 2017.-208 стр.
25. Абдурахмонов И. Х., Казанцева А. К., Носирова Г. А. Теория и практика страхования.Учебное пособие// ISBN 9785394019920.-Т.: "Iqtisod-Moliya", 2018.-512 стр.
26. <https://www.louisepryor.com> - Enhanced capital requirements and Individual Capital Assessments Insurers; Comite Europeen des Assurances.pdf

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

